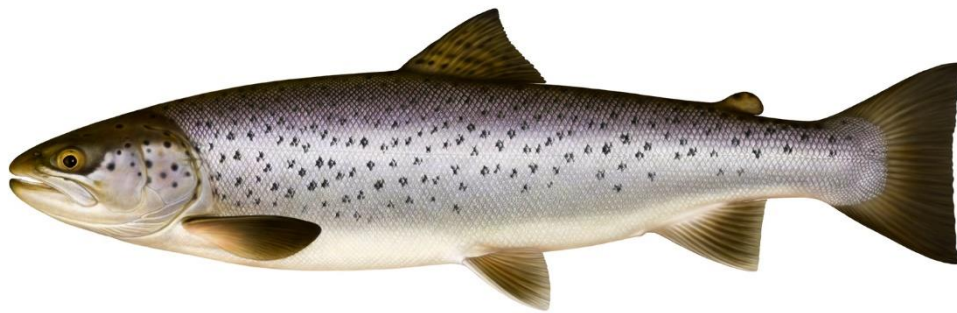

Vattenvärdeskartläggning för Vildmarksriket

Av: Hannes Norr, Centrum för biologisk mångfald (CBM)

Foto: Öring – Artdatabanken SLU

Innehåll

Bakgrund och syfte	3
Metod	3
Resultat	3
VISS	3
Intervju med Länsstyrelsen Dalarna	4
SLU Water	5
Fiskevårdsområdesföreningar	6
Diskussion.....	7
Bilagor	8
Bilaga 1.....	8

Bakgrund och syfte

Vildmarksriket är ett skogsområde i Siljansområdet som är beläget inom Leksand, Vansbro och Mora kommun och som innehåller flera stora områden med höga naturvärden. Under 2023-2024 pågår ett Leader-finansierat projekt för att undersöka möjligheterna till att utveckla naturturism inom detta område. Inom ramen för detta projekt har SLU, institutionen för stad och land haft i uppdrag att utföra en vattenvärdeskartläggning. Uppdragsbeskrivning innefattade att kartlägga kvaliteten på sjöar och vattendrag inom Vildmarksriket för att se vilka som har potential att utvecklas ur fisketuristisk synpunkt och vilka som behöver undantas på grund av dess sårbarhet. Detta kan innefatta allt ifrån om fiskeresursen är begränsad, förhöjd känslig, eller om det finns risk för skada på natur och miljö. Andra faktorer kan vara huruvida vattenkvaliteten i vissa sjöar eller vattendrag upplevs som sämre t.ex på grund av miljöpåverkan eller att sjön/vattendraget ligger i en alltför otillgänglig terräng. Att kartlägga alla sjöar och vattendrag i Vildmarksriket, samt sårbarheter och potentialer kopplat till naturturism är ett stort och brett uppdrag, och denna rapport gör därför inte anspråk på att vara heltäckande. Denna rapport syftar snarare till att sammanställa den tillgängliga information kring vattenvärden vi kan få tag på med en gång, samt peka på vilka områden som behöver utforskas ytterligare.

Metod

I uppdraget Länsstyrelsens kartverktyg VISS använts för att undersöka den ekologiska statusen, riskbedömning för ekologisk status, potentiellt förorenade områden, samt mängden fisk i sjöar och vattendrag. Vid sidan om kartläggning i VISS har en intervju med Länsstyrelsen i Dalarna utförts. Mailkontakt har också tagits med samtliga Fvof:s (Fiskevårdsområdesföreningar) i Vildmarksriket: Järna, Leksand-Insjön, Siljansnäs och Sollerö Fvof, där samtliga har svarat förutom Leksand-Insjön. Utöver detta har informationen från en powerpoint också tagits in i rapporten, från en föreläsning som en tjänsteperson från Länsstyrelsen i Dalarna höll för Vildmarksriket projektet 2023-10-24 på temat "Vildmarksriket – förutsättningarna för fisket", samt mötesanteckningar från ett möte med SLU Water som genomfördes januari 2024.

Resultat

VISS

Se Bilaga 1.

Intervju med Länsstyrelsen Dalarna

Tjänstepersonen från länsstyrelsen inleder med att berätta att "Vildmarksriket" säger mycket om vad det här området handlar om - det är en plats med vildmark, och inom detta finns ett gytter av små sjöar och vattendrag. Totalt 658 stycken, där ett hundratal är över en hektar. Hen berättar inledningsvis att det pågår fiskeutplanteringar i fem till sex sjöar i vildmarksriket, men hen anser att det inte är dessa vatten som i första hand är intressanta att titta på när det kommer till att titta på värden för att utveckla fiskemöjligheterna. Värdet utifrån en fisketuristisk synpunkt menar hen ligger i de många små sjöarna i vildmarken - men utplanteringsvattnen kan givetvis fungera som ett komplement för de inte lika "vildmarks-törstande". Men hen anser att man inom Vildmarksriket främst bör fiska på naturligt reproducerande bestånd som har fisk. Det finns sjöar som har naturliga bestånd där man tar sig ut med båt, som t.ex "flaten-sjöarna".

Men tjänstepersonen som intervjuas menar att det inte är några enstaka sjöar som är "själva grejen" utan mängden av små sjöar och vattendrag som finns i området som utgör det turistiska värdet. Det är överlag ett område som ligger "lite avigt" till, där människor sällan fiskar och dit mobilsignalen ibland inte når fram. Det kryllar inte med människor i området överhuvudtaget och kanske är det just däri värdet ligger, tror hen. I att det inte finns grusade vägar till sjöarna, utan att det är just en "vildmark" som innebär mestadels landfiske, men ibland även möjlighet att ta sig ut med båt. Hen påpekar att det oftast inte finns stugor runt sjöarna och att du sällan ser någon, det är "mitt i ingenstans" och det existerar i nuläget inget egentligt fisketryck här - vilket gör det unikt i sitt slag. Hen tror att det säkert skulle gå att plocka ut några av de här sjöarna och vattendragen och göra dem till "guldkorn" ur en turistisk synpunkt, men samtidigt funderar hen på hur det ska göras utan att man börjar slita för hårt på området och fiskeresursen på vissa specifika platser. I synnerhet när det kommer till de lite mindre sjöarna, där fiskeresursen kan belastas för hårt eller i värsta fall ta slut.

Hen uttrycker att det är naturligt låg förekomst av fisk, i synnerhet i de små sjöarna, just för att man befinner sig i vildmarken och betingelserna är sådana. Hen tror att det blir en fråga för de som känner området och fiskevårdsorganisationerna att stå för den kunskapen och att det på något vis kommer behövas en förvaltning. Inom fiskevårdsorganisationerna tror hen att det lär finnas en och annan som har "guldkorn" som de gärna åker till och fiskar, men att det tillsammans med organisationerna krävs en tillräckligt bra förvaltning för att inte slita för hårt på sjöar och vattendrag om det skulle utvecklas ur turistisk synpunkt. Hen ser inte att någon turist kommer "rassla igenom alla hundratals sjöar", utan att det fina här snarare kan vara att man kan gå förbi några sjöar eller vattendrag och "ta några kast".

Det är överlag inte ett särskilt intressant område när det kommer till vilken slags fisk man finner, utan mestadels är det abborre och gädda, och ibland även lite öring som finns i begränsad omfattning. Många fritidsfiskare skulle således inte anse att fisket här är särskilt "exklusivt". Tjänstepersonen från länsstyrelsen menar att den

främsta styrkan med fisket här istället är att det är ett ”vanligt fiske på en ovanlig plats” och uttrycker då främst att det är naturupplevelserna som man kommer för och att få ströva runt och fiska (samtidigt som det är möjligt att hyra båt på en del ställen). Vad gäller naturupplevelserna så menar hen att Vildmarksriket uppstår som tanke främst på grund av naturen, och uttrycker att naturreservaten ger en fingervisning runt var det kan vara fint att röra sig. Samtidigt som det kan finnas särskilda restriktioner i dessa områden.

Överlag ser hen dock inte att området som sådant kommer utgöras av några större restriktioner på sikt, eftersom hen inte kan se ett scenario framför sig där det skulle ”drälla med folk i det här området”. Om det blir en nötning på naturen på enstaka ställen tror hen att man får hantera det allt eftersom det uppstår. Men den egentliga anledningen till att man börjat tala om Vildmarksriket menar hen är just för att fler ska nyttja den fina naturen. Det som hen främst uttrycker är intressant är skogliga värden och särskilda naturtyper. Det finns dock t.ex. inga höga vattenfall som hen tror skulle kunna locka besökare men däremot ett och annat berg med utsikt man kan gå upp på.

Vad gäller vattenkvaliteten känner hen inte till att det skulle finnas sjöar och vattendrag här som har en sämre status, men påpekar att det finns enstaka sjöar som fortfarande är föremål för kalkning. Hen berättar att det är en punktinsats som utförs på hösten och som inte utgör någon egentlig påverkan på fisket. Det finns fortfarande enstaka områden med flodkräfta högt upp i vattensystemen i vildmarksriket i, men i övrigt är det signalkräfta och således även kräftpest. Det har därför utformats en gräns för signalkräfta tvärs genom systemet för att detta inte ska spridas lika lätt norröver. Det är inte tillåtet att fiska signalkräfta ovanför gränsen men däremot nedanför. Gränsen är satt för att det främst finns signalkräfta nedanför gränsen.

SLU Water

Utifrån anteckningar från ett möte med SLU Water framkommer att det i området för Vildmarksriket inte finns några vatten med särskilt höga ekologiska värden. Inga områden som är blåa – det vill säga väldigt höga värden. En del som ligger i mittimellan-klass”, och två områden som är röda, det vill säga dålig status, i båda fallen på grund av torråra. Även i områden där det finns höga ekologiska värden konstaterar kontaktpersonen på SLU Water att det inte är säkert att detta utgör turistiska värden. Vissa områden med höga ekologiska värden kanske man snarare vill skydda lite från turism, för att bevara detta. Intervjupersonen lyfter hur man kan se skyddade områden - kopplat till vattendirektivet och genom att undersöka i VISS varför sjöar och vattendrag är skyddade. Statusklassningar menar intervjupersonen är viktiga och att de sjöar och vattendrag som är utmärkta med risker i VISS inte är lämpliga att ha med inför kommande utveckling av naturturismen i Vildmarksriket.

Fiskevårdsområdesföreningar

Enligt **Siljansnäs fvf** finns det många fina fiskevatten men ofta är de svåra att komma till utan båt. Yxen och tillhörande bäck har högt skyddsvärde (vilket också har påpekats av Länsstyrelsen vid senaste besöket våren 2023). Samtidigt som Yxen och den båtuthyrningen som finns där lyfts som ett särskilt tips för fisketurism. Utöver det uttrycker samma fvf att fiskeförbudet i Limån nog är bra, utan att specificera varför.

Solleröns fvf tycker att frågan kring vilka sjöar som ska lyftas fram eller undantas är både stor och svår - men menar att följande sjöar åtminstone bör ingå i ett undantag: Fisklösen Kroktjärn, Fisklösen Sturtjärn, Dammtjärn St. Dammtjärn Li. Anledningen till detta menar de handlar om att de har ett värdefullt och känsligt bestånd av fisk som behöver behandlas med aktsamhet. Ett för högt besöks- och fisketryck på dessa vatten anser de därför menligt skulle inverka på fisket och naturen. Utöver detta lyfter samma fvf det svåra i att se vilka vatten som ska undantas, när detta är ett levande beslut som ibland måste fattas med kort varsel. Det finns några faktorer som Solleröns fvf menar ska vägas in i dessa beslut i hur man hanterar fisketryck och regler. Här ingår t.ex påverkan som kan uppstå genom händelser som inte en fvf kan ha kontroll över, miljöpåverkan som uppstår i sjöars och vattendragens närhet och beslut som fattas av myndigheter.

Vad gäller miljöpåverkan uppfattar Solleröns fvf pågående processer i sjöar och vattendrag som de inte själva finner någon riktig förklaring till. Detta handlar t.ex om gradvis igenslamning av sjöar med lågt genomflöde vilket de ser ha ökat de senaste åren. De menar att det är svårt att utan fakta peka på enskilda faktorer men att konsekvenserna, som de uppfattar det, är att sjöar som drabbas av igenslamning snabbt växer igen med näckrosor, vass och sjögräs. De hittar ingen information som kan visa vilka samband som inverkar på den ökande slambildningen. Vissa enskilda påståenden från olika håll menar de pekar och spretar så att det är svårt för dem som enskilda lekmän att försöka förstå och börja med en översikt av vilka åtgärder som kan göras på kort sikt och i ett längre perspektiv.

Vidare så ser de också en ökning av överisning i rinnande vatten s.k. svallis i åar och större bäckar. De hänvisar till en utredning som till viss del förklarar fenomenet skriven av Lind, Umeå Universitet (2015). De har de senaste åren iakttagit att fenomenet ökat i omfattning både antalet tillfällen och omfattning, och misstänker att denna ispåverkan skadar bottenfaunan så mycket att fiskens lekområden förstörs, samt att bottenlevande djur och organismer slås ut. De har märkt en starkt minskad aktivitet av fisk i de drabbade områdena. De påverkansfaktorer som de själva misstänker är hur regleringen hanteras med låg- och maxflöden under förvinter och senvinter. Vidare så får man även misstänka de förändringar som sker med stora temperaturväxlingar under vinterperioden bidrar till denna isbildning i rinnande vatten.

Järna fvf tycker att det är svårt och lyfta fram några speciella guldkorn men uttrycker att de har en tjärn som heter Gräsbacktjärn med ett bestånd av väldigt fin

och stor öring. Det som är speciellt med detta vatten är den nedströmslekande öringen. Detta är ganska ovanligt och resulterar i att öringarna blir riktigt stora - här uppges fiskare ha tagit upp öring på närmare 5 kg. Detta är ett vatten som inte tål högt fisketryck vilket innebär att denna fvof är rädda om tjärnen.

Leksand-Insjön fvof har inte återkommit med svar, trots flera kontaktförsök.

Diskussion

Detta utgör alltså inte på något vis en heltäckande bild över Vildmarksrikets sjöar och vattendrag. Dels är de många till antalet (658 sjöar och vattendrag fördelat på en yta av 5792 ha) och dels tycks värden, risker och påverkansfaktorer till stor del bevaras som en lokal kunskap av de som känner området.

En mer omfattande undersökning med möjlighet att ta kontakt med både lokala fritidsfiskare och människor med lokal kännedom om sjöar och vattendrags naturvärden (som t.ex miljöpåverkan och tillgänglighet) är en möjlig metod för att kartlägga mer information och ge en större tyngd om resurser läggs på en framtida kartläggning av mer omfattande slag.

Vad gäller undersökning i VISS ger denna en något trubbig bild. Dels har det bara varit möjligt att ta fram totalt 30 sjöar och vattendrag utifrån de uppsatta kriterierna (ekologiska status, riskbedömning för ekologisk status, potentiellt förorenade områden, samt mängden fisk i sjöar och vattendrag). Vad gäller informationen som finns tillgänglig i VISS är den kartlagd mellan år 2016-2021 dvs inte dagsaktuell. De lokala fiskevårdsområdesföreningarna påtalar också hur snabbt förutsättningar och sårbarhet i olika vattendrag kan förändras. Därför behöver man ställa sig frågan om en del bedömningar behöver undersökas på plats för att få en aktuell bild. I VISS går det att utläsa att vattenkvaliteten överlag i området är god (dvs god eller medel), vilket överensstämmer med den generella uppfattningen som framkommer från intervjupersonen från länsstyrelsen. SLU Water nämner att det inte finns vatten med väldigt höga ekologiska värden i detta område och där det finns ekologiska värden så är det inte säkert att det är turistiska värden, utan kanske vill man snarare skydda dem från turism. Många av sjöarna och vattendragen befinner sig på riskgränsen för ekologiska status i VISS – men detta hade av allt av döma behövts undersökas mer. Enligt mötesanteckningarna med SLU Water så bör inte sjöar och vattendrag som är riskklassade vara aktuella för att utveckla vad gäller natur- eller fisketurism. En del sjöar och vattendrag i Vildmarksriket drabbas enligt Solleröns fvof av igenslamning och växer därmed igen med näckrosor, vass och sjögräs. Vilka sjöar det rör sig om framgår inte och det finns ingen möjlighet att i VISS utläsa detta varför man i nuläget är hänvisad till lokal kunskap t.ex med kontakt med Fvof eller att initiera eventuell forskning på området.

Det viktigaste att ta hänsyn till vad gäller utveckling av fisketurism i Vildmarksriket tycks vara att inte belasta små sjöar och vattendrag för hårt, samt undanta de sjöar och vattendrag som Fvof:er uttryckligen pekar på som känsliga.

Hur fiskeförvaltningen ska ske bör ses över. Tjänstepersonen från länsstyrelsen pekar i sin föreläsning om förutsättningar för fisket i Vildmarksriket på en nödvändig reglering av fisket, uppföljning av beståndstatus, fisketillsyn och fiskevårdsplaner.

Den samlade bedömningen runt Vildmarksriket ur fiskesyndpunkt som kan göras utifrån den här kartläggningen är att det lämpligaste eventuellt vore att utforma den turistiska utvecklingen runt området som helhet och att därmed undvika att peka på särskilda ”guldkorn”, dels på grund av att dessa är så pass få och att när de finns riskerar att bli för hårt belastade och påverka fvo i Vildmarksriket.

Istället bör man som intervjupersonen uttrycker det trycka på att Vildmarksriket innehåller ett ”vanligt fiske på en ovanlig plats” och att naturupplevelsen som sådan bör vara det som drar, snarare än ett ”exklusivt” fiske med särskilt eftertraktade fiskarter, som de facto inte tycks finnas här. Njutningen ligger istället i att få bara få vara i vacker natur och samtidigt fiska i vildmarken här utan att möta så mycket andra människor, och möjligheten att gå förbi flera sjöar eller vattendrag och ”ta några kast”.

Bilagor

Bilaga 1.

Sjö / vattendrag	Ekologisk status	Riskbedömning ekologisk status	Fiskevärden	Potentiellt förorenade områden
Långsjön	God vattenkvalitet	Risk	-	-
Björnsjön	God vattenkvalitet	Ingen risk	-	-
Norra Fjärden	God vattenkvalitet	Osäker risk	-	-
Södra Fjärden	God vattenkvalitet	-	-	-
Grundmången	God vattenkvalitet	Risk	-	Liten risk för förorening
Vådsjön	God vattenkvalitet	Risk	-	-
Stora Åskaken	God vattenkvalitet	Ingen risk	-	-
Stora snesen	God vattenkvalitet	Osäker risk	-	-

Morkarl-Djupsjön	God vattenkvalitet	Ingen risk	-	-
Jesslonsbäcken	God vattenkvalitet	-	-	-
Hulan	God vattenkvalitet	Risk	-	-
Stor-Flaten	Medel vattenkvalitet	Osäker risk	Måttligt med fisk	-
Mellan-Flaten	Medel vattenkvalitet	Osäker risk	Måttligt med fisk	-
Mossabäcken	Medel vattenkvalitet	Risk	Måttligt med fisk	-
Hulen	Medel vattenkvalitet	Osäker risk	Måttligt med fisk	-
Stora säxen	Medel vattenkvalitet	Osäker risk	Måttligt med fisk	-
Säxån	Medel vattenkvalitet	Risk	Måttligt med fisk	-
Sälsjöarna	Medel vattenkvalitet	Osäker risk	Måttligt med fisk	-
Gönån	Medel vattenkvalitet	Risk	Måttligt med fisk	-
Olokså	Medel vattenkvalitet	Risk	Måttligt med fisk	-
Drafsån	Medel vattenkvalitet	Risk	Måttligt med fisk	-
Amsån	Medel vattenkvalitet	Risk	Måttligt med fisk	-
Snöån	Medel vattenkvalitet	Osäker risk	Måttligt med fisk	-
Ekorrån	Medel vattenkvalitet	Risk	Måttligt med fisk	-
Mångån	Medel vattenkvalitet	Risk	Måttligt med fisk	-
Sävån	Medel vattenkvalitet	Osäker risk	Måttligt med fisk	-
Dammtjärnsbäcken	Medel vattenkvalitet	-	Måttligt med fisk	-
Vadån	Dålig vattenkvalitet	-	Dåligt med fisk	-
Noret	Måttligt med fisk	Risk	Dålig vattenkvalitet	-
Flatån	Dålig vattenkvalitet	Risk	Dåligt med fisk	-